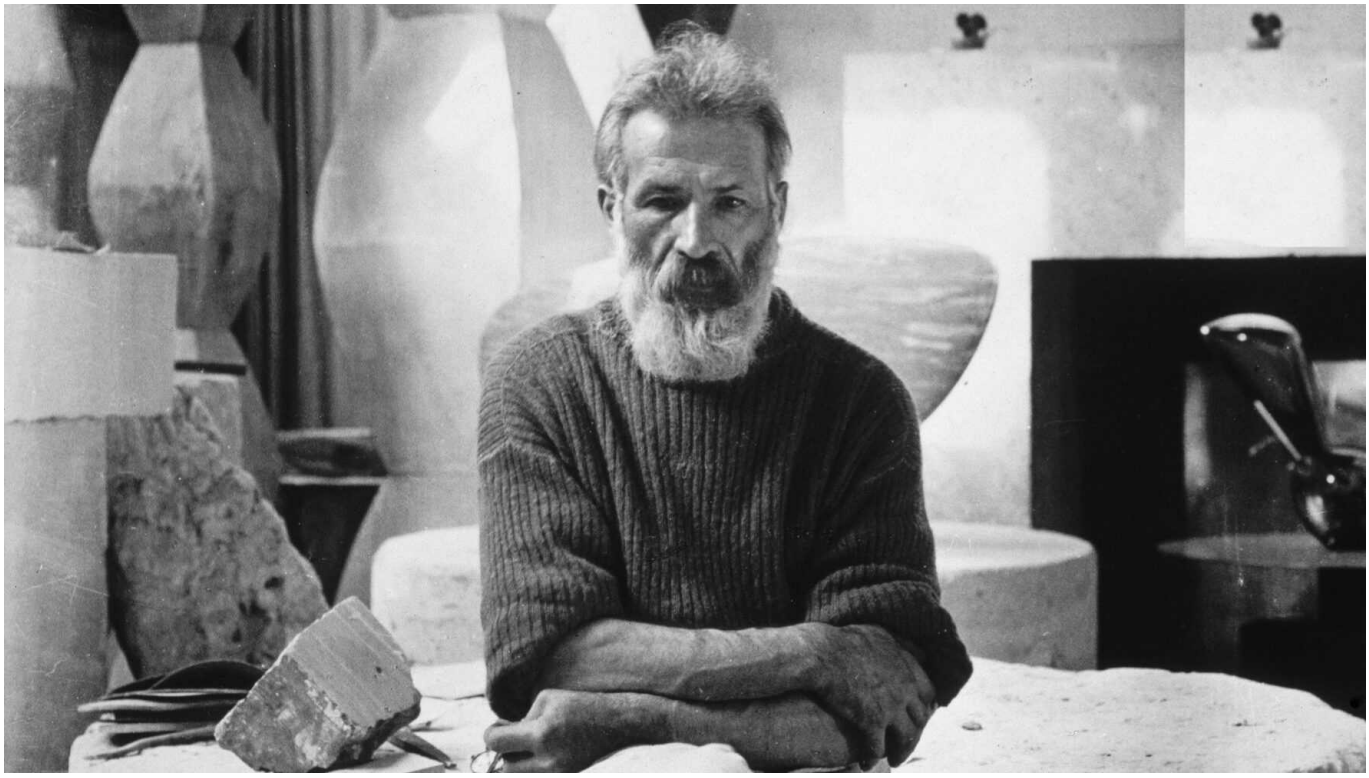
21/02/2021

Patriarhul Daniel: Brâncuși – Sculptor creștin ortodox

Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a transmis un mesaj cu ocazia *Zilei Naționale Constantin Brâncuși* – 19 februarie 2021.

Text integral:

Brâncuși – Sculptor creștin ortodox

Anul acesta, 2021, se împlinesc 145 de ani (1876) de la nașterea sculptorului Constantin Brâncuși. Ziua de naștere a marelui artist român, 19 februarie, a fost declarată, începând cu anul 2015, *Ziua Națională Constantin Brâncuși,* conform *Legii nr. 305/2015*.

Constantin Brâncuși a fost, fără îndoială, un artist creștin-ortodox român nu doar botezat în Biserică, ci și un credincios trăitor în interiorul vieții Bisericii.

Însă, credința și viața spirituală ale lui Constantin Brâncuși nu sunt susținute de o teologie intelectuală sistematică, academică, ci de o teologie implicită, cultică sau liturgică, de expresie imnografică și iconică, care suscită în credincios nu atât o

reflecție intelectuală asupra existenței, cât o *vedere spirituală* și *sapiențială creștină* asupra vieții.

Această vedere sau înțelepciune creștină inspirată de cultul liturgic ortodox este prezentă, ca motivație existențială și inspirație artistică, în opera sculptorului Constantin Brâncuși, cântăreț de strană, corist de biserică și paraclisier de altar. Din acest motiv, atât în arta lui Brâncuși, cât și în reflecția sa filosofică din aforisme, luminile credinței creștine ortodoxe nu sunt exprimate sistematic, ci spontan, iar coerența sau unificarea lor nu este rezultatul unui raționament discursiv elaborat, ci rodul unei inspirații intuitive concentrate. În acest sens, credinciosul sculptor Brâncuși nu se exprimă în studii elaborate, ci în maxime și aforisme, după modelul proverbelor populare, sau al sentințelor monahale.

Totuși, trebuie precizat că universul teologic și spiritual de inspirație liturgică al lui Constantin Brâncuși, care a luminat și format viața sa spirituală și a inspirat opera sa artistică, era centrat și conturat pe unele momente sfinte majore din viața Bisericii – mai ales Praznicele Împărătești ca: *Nașterea*, *Botezul*, *Răstignirea*, *Învierea*, *Înălțarea* și *Schimbarea la Față* ale Domnului nostru Iisus Hristos, precum și momente majore din viața creștină: Botezul, Cununia și Înmormântarea. Cântările liturgice ale acestor momente și evenimente sfinte conțin o teologie adâncă, exprimată într-o imnografie solemnă pe care cântărețul Brâncuși le-a interpretat artistic și le-a sedimentat spiritual în sufletul său, ca apoi lumina lor să reverse raze în sculptura lui. Astfel, multe dintre operele lui Brâncuși poartă în ele lumină din lumina interioară a icoanelor și elevație din rugăciunile ortodoxe și ne cheamă la contemplație și bucurie.

Faptul că toată opera de o viață a lui Brâncuși se concentrează sintetic și se împlinește spiritual în *Ansamblul comemorativ de la Târgu-Jiu*, adică într-un *Memorial dedicat morții eroilor din primul Război Mondial*, nu este o simplă întâmplare, deoarece din punct de vedere al identității noastre spirituale, cultul morților, cinstirea eroilor, a cimitirelor și monumentelor funerare, este un *memento-memorial* al timpului, întrucât moștenirea memorată creează rădăcinile spirituale necesare atât păstrării identității proprii, a comuniunii între generații, cât și a continuității în istorie a spiritului unui neam.

În acest sens, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2021 ca *An comemorativ al celor adormiți în Domnul,* cu scopul de a evidenția și promova *valoarea liturgică și culturală a cimitirelor și monumentelor funerare.* Pe lângă valoarea religioasă sau cultică a cimitirelor și monumentelor funerare, ele au în plus valoarea de moștenire spirituală a unui popor, devenind, astfel, *patrimoniu cultural național*

. Etimologic vorbind, patrimoniul ne leagă de părinți și de patrie, ne dă identitate în istorie și ne inspiră pentru viitor.

Meritul lui Constantin Brâncuși constă în faptul că a folosit, cu o extraordinară inspirație artistică și înțelepciune creștină, un **memorial al morții jertfelnice pământești** ca moment și motiv de meditație asupra **misterului vieții și slavei cerești**, exprimând într-o formă artistică nouă o viziune liturgică veche tradițională.

Dar legătura interioară dintre universul liturgic-spiritual ortodox și opera artistică modernă a lui Constantin Brâncuși constă **în însăși înțelegerea sa profundă privind esența și vocația artei**, și anume: *„Arta este altceva decât «redarea» vie ții, este transfigurarea ei”* [1].

Trebuie precizat că noțiunea de transfigurare ca finalitate ultimă a omului și a întregului univers este esențială și pentru teologia și spiritualitatea Bisericii Ortodoxe, în general, și pentru arta ei sacră sau iconografie, în special.

În acest sens, s-a remarcat, chiar de către unii critici sau istorici de artă brâncușieni neteologi, legătura ce există între universul sau viziunea spirituală în icoanele ortodoxe, cu forme alungite, transfigurate, în elevație și comuniune, și operele lui Brâncuși, mai ales prima sa sculptură capodoperă, numită de el însuși *„Rugăciunea”* ; Constantin Brâncuși a sculptat, de fapt *„femeia-rugăciune, stilizată de sute de ani, mai întâi în pictura de obârșie bizantină, pe icoane”* [2].

Transfigurarea nu este însă numai o transpunere a realității văzute pe un alt plan superior al existenței, ci și o mutație spre interioritatea esențială a realității, spre „forma-cheie” a ei, cum o numea Brâncuși, care în teologia ortodoxă sunt „rațiunile divine” ale lucrurilor create, luminate de energiile divine necreate ale Creatorului. Cu alte cuvinte, transfigurarea este atât vederea prezenței luminii Creatorului în interiorul creaturilor, cât și vederea universului creat ca fiind înveșmântat în lumina sau slava cea necreată și neapusă a Creatorului, după cum ne arată momentul Schimbării la Față a Mântuitorului Iisus Hristos pe muntele Taborului [3]. Taina aceasta a *transfigurării* a devenit baza înțelegerii teologice a întregii iconografii ortodoxe, și implicit a artei de inspirație liturgică ortodoxă. În acest sens, Constantin Brâncuși a reușit să exprime în majoritatea operelor sale lumina interioară a creației sau lumina „esențelor” din persoane și obiecte, ca pe un reflex al transfigurării și un apel la comuniune cu Dumnezeu-Creatorul în lumina Sa dăruitoare de libertate și seninătate, de pace și bucurie eternă.

„Esențele” despre care vorbește Brâncuși în aforismele sale, ca fiind „forme-cheie” ale celor ce există, sunt de fapt „semințe existențiale” ale creaturilor care conțin

deodată, tainic și concentrat, identitatea de origine și idealul finalității, iar creșterea și împlinirea acestor „semințe existențiale” se afirmă și se confirmă în Transfigurare, ca legătură mistică (metafizică și metalogică) între vizibil și invizibil, precum și între creat și necreat, învățând din Sfânta Scriptură că „cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice” (2 *Corinteni* 4, 18).

Se cuvine, deci, ca în acest an când aniversăm împlinirea a 145 de ani de la nașterea lui Constantin Brâncuși să evidențiem prezența credinței și spiritualității creștin-ortodoxe în opera sa, mai ales că lucrările sale *Rugăciunea* și *Coloana fără sfârșit* au fost comandate de către creștini ortodocși pentru a servi ca monumente funerare, fiind considerate la scurt timp după apariția lor capodopere ale sculpturii funerare a secolului al XX-lea.

Ziua Națională Constantin Brâncuși se cuvine să fie în același timp un omagiu pios adus memoriei celebrului sculptor român, de mult timp intrat în lumina marilor artiști ai umanității, și un apel la o cunoaștere mai amplă și mai profundă a semnificațiilor spirituale cuprinse în opera artistică a acestui fiu credinios și înțelept al Bisericii Ortodoxe Române, care a făcut cunoscute la nivel mondial valențe nebănuite ale sufletului românesc.

† Daniel
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

NOTE

[1] Constantin Zărnescu, *Aforismele şi textele lui Brâncuşi,* ediţia IV-a revăzută şi adăugită, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2004, p. 98.

[2] Constantin Zărnescu, *Aforismele şi textele lui Brâncuşi*, p. 8.

[3] Vezi textele Noului Testament: *Matei* 17, 1-5; *Marcu* 9, 2-13; *Luca* 9, 28-35; 2 *Petru* 1, 16-18.

Foto credit: Radio Infinit

— basilica.ro